

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Biblische Notizen (τεῦχος 166/2015)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Rami Arav συζητᾷ κριτικὰ τὴν πρόσφατη πρόταση τοῦ N. Na'aman νὰ συνδεθεῖ τὸ χωρίο Ἰησοῦς Ναυῆ 19, 35 μὲ τὴν ἱστορία τῆς φυλῆς Νεφθαλί («The Fortified Cities of the Siddim (Josh 19:35) again; Rejoinder to N. Na'aman»). Ἐπίσης τὸ τοποθετεῖ χρονικὰ μετὰ τὴν κατάληψη τῆς περιοχῆς ἀπὸ τοὺς Ἀσσύριους. Ὁ συγγραφέας τῆς μελέτης ὑποστηρίζει ὅτι τὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπάρχουν καὶ μποροῦν νὰ ἐνισχύσουν τὴ θέση τοῦ Na'aman εἶναι πολὺ λίγα. Ὡστόσο θεωρεῖ τὴν ὑπόθεση πιθανὴ γιὰ τρεῖς βασικοὺς λόγους: α) ὁ στίχος δὲν ἔχει ὑποστῆ κάποια ἀλλοίωση, β) προϋποθέτει μιὰ σπάνια χρῆση τῆς ἑβραϊκῆς καὶ γ) ὑποστηρίζεται καὶ ἀπὸ ἀρχαιολογικὰ τεκμήρια. Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Till Magnus Steiner, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὸ Γ' Βασ 2, 25a-κ καὶ τὴ σχέση του μὲ τὸ Α' Βασ 3, 1 («Die weise Ordnung der Bautätigkeiten Salomos (3Reg 2,35a-k)'). Σύμφωνα με τὸν συγγραφέα τὸ κείμενο παρουσιάζει τὸ ἔργο ἀνοικοδόμησης τοῦ Σολομῶνα μὲ ἕναν τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ τονισθεῖ ἡ ἀνωτερότητα τοῦ Ναοῦ.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Walter Bühner διερευνᾷ τὴ λογοτεχνικὴ δομὴ τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰωνᾶ καὶ ἀναζητᾷ ἐκεῖνα τὰ σημεῖα συρραφῆς μέσα στὸ κείμενο ποὺ μαρτυροῦν μιὰ διαχρονικὴ ἐπεξεργασία («Untersuchungen zur literarischen Gestaltung des Jona – Buches»). Καταλήγει ὅτι τὸ βιβλίο ἔχει ἐνότητα καὶ σὲ αὐτὴν ἐντάσσει καὶ τὸν Ψαλμὸ στὸ κεφ. 2. Ὁ Markus Saur, στὴ συνέχεια «Rezeption innerhalb des Koheletbuches»), συζητᾷ τὶς ἰδιαίτερες σοφολογικὲς παραδόσεις ποὺ διασώζονται στὸ βιβλίο τοῦ Ἐκκλησιαστῆ μέσα ἀπὸ συγκεκριμένα παραδείγματα. Ἡ στάση τοῦ βιβλίου τοῦ Τωβίτ ἀπέναντι στοὺς ἔθνικοὺς ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης μελέτης («The Place of the Gentiles in the Book of Tobit»). Ὁ συγγραφέας τῆς, Joel D. Estes, ὑποστηρίζει ὅτι τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ βιβλίου τοῦ Τωβίτ δὲν εἶναι ὁ ἀποκλεισμός ἢ ἡ ἀποδοχὴ τῶν ἔθνικῶν ἀλλὰ ἡ ἀνωτερότητα τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ λαοῦ του ἔναντι τῶν ὑπολοίπων λαῶν. Ἡ μαρτυρία, ἐπομένως, τοῦ Ἰσραὴλ ἔγκειται στὴν ὁμολογία αὐτῆς τῆς ἀνωτερότητας τοῦ Θεοῦ ἐνώπιον τῶν ἔθνῶν. Οἱ Peter Ben Smit καὶ Martine Oldhoff, στὴ συνέχεια («Matthew 9:14-17 and 26:27-29 - Intertextual Connections in Search of Meaning?»), ἀναζητοῦν τὶς διακειμενικὲς συνδέσεις μεταξὺ τῶν Μτ 9, 14-17 καὶ 26, 27-29. Ἐντοπίζουν τὰ σημεῖα συνάντησης στὸ σκηνικὸ τοῦ δείπνου, στὸ ἐκκυνόμενο αἶμα καὶ στὸν οἶνο καὶ στὸν θάνατο τοῦ Ἰησοῦ καὶ προτείνουν διάφορα ἐρμηνευτικὰ σενάρια.

Ὁ Pierre Auffret στὴν ἐπόμενη μελέτη προτείνει μιὰ νέα κατανόηση τῆς δομῆς τοῦ Ἰω 8, 1-11, ἡ ὁποία θεωρεῖ ὅτι ὀδηγεῖ σὲ μιὰ νέα ἐρμηνεία τοῦ Ἰω 6, 6γ

(«Etude structurelle de Jn 8, 1-11»). Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους ἡ Anne-Sarah Schmidt συζητᾷ τὸν ρόλο ποὺ ἀναλαμβάνει ὁ Σατανᾶς σὲ ὀρισμένα κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (ᾠδὴ 22· Ἰώβ 1-2· Ζαχ 3· Α΄ Χρον 21) καὶ ἐξετάζει τὴν ἐξέλιξή του μέσα σὲ αὐτὰ («Die biblische Satansvorstellung – eine Entwicklungsgeschichte»). Ἐπιπλέον συγκρίνει αὐτὰ τὰ κείμενα μὲ κείμενα ἐξωβιβλικά, ὅπου ἐμφανίζονται καὶ ἄλλες μορφές ποὺ ἐκπροσωποῦν τὸ κακό. Αὐτὲς ὅμως διαφοροποιοῦνται ἀπὸ τὸν Σατανᾶ τῶν βιβλικῶν κειμένων, διότι μεταξὺ ἄλλων ἀντιπροσωπεύουν τὶς δυνάμεις τοῦ κακοῦ στὸν κοσμικῶν διαστάσεων πόλεμο τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ.

Early Christianity (τόμος 6, τεῦχος 2 / 2015)

Τὸ ἱερόν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ φιλοξενεῖ ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὸ φιλοσοφικὸ καὶ πολιτισμικὸ γενικότερα περιβάλλον τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ. Ὁ Stanley Stowers στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους συνεχίζει τὴν ὑπόθεση τοῦ πρόσφατα ἐκλιπόντος Abraham Malherbe γιὰ τὴν ἐπίδραση τῆς φιλοσοφίας στὴ σκέψη τοῦ Παύλου καὶ ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπίδραση δὲν θὰ πρέπει νὰ περιοριστεῖ μόνο στὴν ἠθικὴ ἀλλὰ νὰ ἐξετασθεῖ σὲ σχέση ἐπίσης μὲ τὴ φυσικὴ φιλοσοφία («Paul and the Terrain of Philosophy»). Μία τέτοια θεώρηση ἐπιτρέπει μία καλύτερη κατανόηση τῆς σκέψης τοῦ Παύλου στὴ συνάφεια τῆς φιλοσοφίας τῆς ἐποχῆς του.

Στὴ συνέχεια ὁ John T. Fitzgerald συζητᾷ τὴ σημασία τοῦ παπύρου τοῦ Δερβενίου γιὰ τὴ μελέτη τῶν βιβλικῶν καὶ πατερικῶν κειμένων («The Derveni Papyrus and Its Relevance for Biblical and Patristic Studies»). Ὁ Fitzgerald ἀφηγεῖται τὴν ἱστορία ἀνεύρεσής του, τὴ σχέση του μὲ τὸν γνωστὸ κρατῆρα τοῦ Δερβενίου, τὴ συντήρηση καὶ ἔκδοσή του καθὼς καὶ ζητήματα σχετικὰ μὲ τὸν συγγραφέα καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ παπύρου. Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Michael L. White σχετικὰ μὲ τὸν ἐπιστολικὸ χαρακτῆρα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀριστέα («Epistolarity, Exhortation, and Apologetics in the Epistle of Aristeas»). Ἀξιοποιώντας τὰ νέα πορίσματα τῆς ἔρευνας γιὰ τὴν ἀρχαία ἐπιστολογραφία, ὁ συγγραφέας ὑποστηρίζει ὅτι τὰ ἰδανικά τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας, τὰ ὁποῖα προβάλλονται σὲ αὐτὸ τὸ ἔργο τόσο στὶς προτροπές ὅσο καὶ στοὺς λόγους τοῦ συμποσίου, ἔχουν ἀπολογητικὸ χαρακτῆρα ὑπὲρ τῆς ἰουδαϊκῆς παράδοσης καὶ τῆς μετάφρασης τῶν Ὁ. Ὁ James B. Prothro, στὴ συνέχεια («Rhetorical Questions in Romans 3 and 10: A Critique of Douglas Campbell's Rereading»), συζητᾷ κριτικὰ τὴν ἐρμηνεία ποὺ προτείνει ὁ Douglas Campbell γιὰ τὰ Ρωμ 3,1-9 καὶ 9,27-11,1. Σύμφωνα μὲ τὸν Campbell ὁ Παῦλος ἐδῶ παραθέτει χωρὶς ὅμως νὰ τὸν κατονομάζει τὶς θέσεις δασκάλου μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιπαρατίθεται. Ὁ Prothro, ὡστόσο, ἀπορρίπτει αὐτὴν τὴν ἐρμηνεία, ἐπειδὴ ἀπὸ ἀπόψεως γραμματικῆς καὶ σύνταξης εἶναι ἀδύνατη.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Robert Matthew Calhoun ἀποπειρᾶται νὰ ἐξηγήσει τὴ διαφορετικὴ γραφὴ «μάλιστα ζητεῖν τὸ θεῖον» τὴν ὁποία διασώζει ὁ κώδικας Bezae στὸ Πράξ 17, 27 («The D-Text of Acts 17:27 (μάλιστα ζητειν το θειον εσιν)'). Ὑποστηρίζει ὅτι πρόκειται γιὰ σχόλιο στὸ περιθώριο κώδικα, τὸ ὁποῖο

ὁ ἀντιγραφῆς τοῦ κώδικα Bezae πέρασε ἐκ παραδορμῆς στὸ κείμενο. Τέλος, σὴν σύνιομη μελέτη τους οἱ Martin Wallraff καὶ Patrick Andrist παρουσιάζουν ἕνα νέο ἐρευνητικὸ πρόγραμμα σχετικὰ μὲ τὸ παρακείμενο τῶν βιβλικῶν κειμένων («Paratexts of the Bible: A New Research Project on Greek Textual Transmission»).

Ephemerides Theologicae Lovanienses (τόμος 91, τεῦχος 2/2015)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Peter Gemeinhardt συζητᾷ τὰ ἀναθέματα, τὰ ὁποῖα ἐπιβλήθηκαν ἐκατέρωθεν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀνιπαράθεσης Ἀνατολῆς καὶ Δύσης γιὰ τὸ filioque («The Dynamics of Mutual Condemnations in the Filioque Controversy: From the Carolingian Era to the Late Middle Ages»). Ἐκκινῶντας ἀπὸ τὴν ἄρση τῶν ἀναθεμάτων τοῦ 1504 στὸ τέλος τῆς Β' Βατικάνειας Συνόδου, ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὴ δυναμικὴ τῆς ἀνιπαράθεσης ἀπὸ τὴν Καρολίγγεια περίοδο καὶ μέχρι τὸν Ὑστερο Μεσαίωνα. Σημειώνει ὅτι γιὰ ἕνα μεγάλο διάστημα Ἀνατολὴ καὶ Δύση ἀπέφυγαν τὴ λύση τῶν ἀναθεμάτων, ἐπιθυμῶντας προφανῶς νὰ διασώσουν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Τελικὰ ὁμως κατέφυγαν σὲ ἀμοιβαῖες συνοδικὲς ἀποφάσεις καὶ ἀναθέματα, τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι μία πρόκληση σὶν οἰκουμενικὸ διάλογο.

Στὴ δευτέρη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Galle Griet ἐξετάζει τὴ σχέση τῆς καταδίκης τοῦ Πέτρου τῆς Auvergne τοῦ 1277 ἐξαιτίας τῶν ἐρωτημάτων του σχετικὰ μὲ τὸ κοσμολογικὸ ἔργο *Περὶ οὐρανοῦ* τοῦ Ἀριστοτέλη («The Relation between the Condemnations of 1277 and Peter of Auvergne's Questions on *De caelo*»). Ὁ συγγραφέας παρουσιάζει σὴν ἀρχὴ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του Πέτρου τῆς Auvergne καὶ τὰ γεγονότα πὸν σχετίζονται μὲ τὴν καταδίκη του. Στὴ συνέχεια, ὑποστηρίζει ὅτι οἱ δογματικὲς διαφορὲς πὸν παρατηροῦνται μεταξὺ τῶν δύο διαφορετικῶν ὁμάδων ἐρωτημάτων πὸν ἀποδίδονται σὶν Πέτρο, συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴν καταδίκη του. Στὴ συνέχεια, ὁ François Wim συζητᾷ τὰ γεγονότα πὸν συνδέονται μὲ τὴν κυκλοφορία τῆς φλαμανδικῆς Βίβλου τοῦ Willem Vorsterman σὶν 1528 καὶ τῶν μετέπειτα ἀναθεωρήσεων καὶ διορθώσεων τῆς κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν («The Compositors' Neglect or the True Story behind the Prohibition of Vorsterman's Dutch Bibles»). Μολονότι μόνο ἡ πρώτη ἔκδοση ἔχει στοιχεῖα πὸν ὑποδηλώνουν τὴν ἐπίδραση τῆς Μεταρρύθμισης, ἡ Βίβλος τοῦ Vorsterman ἐσφαλμένα θεωρήθηκε –πιθανὸν γιὰ λόγους ἀνταγωνισμοῦ μὲ τὴν μετάφραση πὸν κυκλοφόρησε ὁ Nicolaus van Winghe σὶν 1548– ὡς ἡ περίπτωσις φλαμανδικῆς Βίβλου μὲ ἔντονα προτεσταντικὰ χαρακτηριστικά.

Ἡ Diana Stanciu, σὴν συνέχεια, ἀναζητᾷ τὴ σχέση μεταξὺ τῆς καταδίκης τῆς βιογραφίας τοῦ Lessius, πὸν ἐκπόννησε ὁ J. Wijns, καὶ τῶν θεολογικῶν θέσεων τοῦ βιογράφου γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς χάριτος («The Condemned Biography of Leonardus Lessius and the Debates on the Efficacy of Grace»). Ὁ Wijns ἀναπτύσσει αὐτὲς τὶς ιδέες σὶν ἔργα του *De gratia efficaci* (1610) καὶ *De perfectionibus moribusque divinis* (1620). Καθὼς ἔξι ἀπὸ αὐτὲς τὶς θέσεις, τὶς ὁποῖες κατα-

δίκασε ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Λουβαίνης, ἀπαντοῦν στὸ πέμπτο κεφάλαιο τῆς βιογραφίας τοῦ Lessius, ἡ συγγραφέας διατυπώνει τὴν ἄποψη ὅτι αὐτὸ ὀδήγησε τελικὰ στὴν ἀπόρριψη καὶ τῆς βιογραφίας τοῦ Lessius. Ὁ Els Agten, στὴ μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ («The Condemnation of Jansenist Vernacular Bibles in the Low Countries: The Case of Aegidius de Witte [1648-1721]»), ἐξετάζει τοὺς λόγους ποὺ ὀδήγησαν στὴν ἀπαγόρευση καὶ καταδίκη τῆς μετάφρασης τῆς Καινῆς Διαθήκης ποὺ κυκλοφόρησε στὰ φλαμανδικὰ τὸ 1696 καὶ ἡ ὁποία ἀποδόθηκε στὸν Gilles (Aegidius) de Witte (1648-1721). Πιθανοὶ λόγοι γιὰ τὸν συγγραφέα φαίνεται νὰ εἶναι ὅτι ὁ De Witte ἀγνόησε τὴν ἀπαγόρευση τοῦ Ἀρχιεπισκόπου στὰ 1691 γιὰ ὁποιαδήποτε μετάφραση τῆς Βίβλου στὴν καθομιλούμενη καὶ ὅτι ἡ μετάφραση τοῦ De Witte παρουσιάζει μεγάλες ὁμοιότητες μὲ τὴ μετάφραση *Le Nouveau Testament de Mons* τοῦ 1667, ἡ ὁποία εἶχε ἤδη καταδικασεῖ δύο φορές.

Ἡ ἐπόμενη μελέτη εἶναι τοῦ Dries Vanysacker καὶ ἔχει ὡς θέμα τὴν τὸν ρόλο ποὺ διαδραμάτισε ὁ Giuseppe Garampi στὴν καταδίκη τοῦ ἔργου τοῦ Johann Nikolaus von Hontheim, *De statu Ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis*, τὸ ὁποῖο θεωρήθηκε ὅτι ὑποβιβάζει τὸ πρωτεῖο τοῦ πάπα σὲ πρωτεῖο μόνο τιμῆς («The Role of Giuseppe Garampi in the Hontheim Case»). Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Ward de Pril σχετικὰ μὲ τὴν καταδίκη τοῦ René Draguet καὶ ἄλλων καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Λουβαίνης ἐξαιτίας τῶν νεωτεριστικῶν τῶν θέσεων («The Resurgence of Integrism: The Action of the Holy Office against René Draguet»). Ὁ συγγραφέας παρουσιάζει τὸ νεωτεριστικὸ κλίμα ποὺ ἀναπτύσσεται στὴ δεκαετία τοῦ 1930 στὰ πανεπιστήμια Le Saulchoir καὶ Λουβαίνης καὶ ἀναζητᾷ ὁμοιότητες καὶ διαφορὰς μεταξὺ τους. Καταλήγει ὅτι αὐτὲς οἱ καταδικές συνέβαλαν τελικὰ στὴν καλλιέργεια ἑνὸς κλίματος Integrism ποὺ ἐπικρατεῖ τελικὰ σὲ δύο σχολές κατὰ τὴν δύο δεκαετίες πρὶν τὴν Β' Βατικάνειο Σύνοδο. Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους ἡ Karim Schelkens παρουσιάζει τὴν συνθήκη ποὺ ὀδήγησαν στὴν ἀνάπτυξη τῶν σπουδῶν τῆς Ἀρχαίας Ἑγγὺς Ἀνατολῆς κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰ. στὸ Βέλγιο. («Le plus aristocratique des goûts»: Modernist, Orientalist and Anti-Semitic Bible Readings in Late Nineteenth-Century Belgium»). Ἡ πρώτη ἔδρα ἐξήγησης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Λουβαίνης ἰδρύθηκε τὸ 1889 καὶ δόθηκε στὸν A. Van Hoonaeker ἐξαιτίας τῆς πολεμικῆς του ἐναντίον τῆς ἀντισημιτικῆς ἀνάγνωσης τῆς Βίβλου ποὺ πρότεινε ὁ Βέλγος γεωγραφιστὴς E. Picard. Ἡ συγγραφέας ἀναλύει αὐτὴ τὴ διαμάχη καὶ περιγράφει τὴν κατάσταση τῶν βιβλικῶν σπουδῶν στὸ Βέλγιο τὴν παραμονὴ τῆς κρίσης τῶν νεωτεριστῶν.

Vigiliae Christianae (τόμος 69, τεῦχος 3/2015)

Ὁ Andreas Victor Walser στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους παίρνει ἀφορμὴ ἀπὸ δύο ἐπιγραφές, ποὺ βρέθηκαν σὲ τάφο τῆς Ὑστερῆς Ἀρχαιότητος στὴν Τύρο, ὅπου παρατίθενται δύο ψαλμικὰ χωρία (Ψα 3,6 καὶ 62,2-3), τὰ ὁποῖα δὲν μαρτυροῦνται ἀλλοῦ ἐπιγραφικὰ καὶ συζητᾷ τὸ πῶς αὐτοὶ οἱ στίχοι ἐρμηνεύ-

θηκαν από τους Έλληνες Πατέρες της αρχαίας Ἐκκλησίας («“Mein Gott, mein Gott, zu dir erhebe ich mich in der Früh” – Zwei Psalm passages in Inschriften aus Tyros und in der patristischen Tradition»). Τὸ Ψα 3,6 θεωρήθηκε συχνὰ ὡς κάνει ἀναφορὰ στὸν θάνατο καὶ στὴν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ Ψα 62,2-3 κατανοήθηκε γενικὰ ὡς μία ἔκφραση τῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὸν Θεό. Ἡ παρουσία τους στὸν συγκεκριμένο τάφο ὑποδηλώνει τὴν πίστη τοῦ νεκροῦ στὴν ἀνάσταση καὶ στὴ σωτηρία. Στὴ συνέχεια ὁ Charles H. Cosgrove συζητᾷ μία ἀπὸ τις λιγοστὲς μουσικὲς σκηνὲς τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς γραμματείας, τὴν περιγραφή τοῦ γαμήλιου δείπνου στὶς ἀπόκρυφες Πράξεις Θωμᾶ, ὅπου ὁ Θωμᾶς τραγουδᾷ ἕναν ὕμνο γιὰ τὴ νύφη («Singing Thomas: Anatomy of a Symptotic Scene in Acts of Thomas»). Ὁ συγγραφέας συζητᾷ τὴν ἐσωτερικὴ δυναμικὴ τῆς σκηνῆς καὶ τὴ συμβολὴ του στὸ γενικότερο θέμα τῶν Πράξεων Θωμᾶ.

Ἡ ἐπόμενη μελέτη εἶναι τοῦ E. Milco, ὁ ὁποῖος συζητᾷ τὴ σχέση τοῦ Αὐγουστίνου μὲ τὸ γνωστὸ *Μαρτύριο* τῆς Perpetua καὶ τῆς Felicitas («Mulieres viriliter vincentes: Masculine and Feminine Imagery in Augustine’s Sermons on Sts. Perpetua and Felicity»). Στὶς τέσσερις ὁμιλίαις του γιὰ τὶς δύο μάρτυρες, Perpetua καὶ Felicitas, ὁ Αὐγουστίνος χρησιμοποιοῦ τὴν ἀνδρική εἰκόνα τοῦ πολεμιστῆ καὶ τὴ θηλικὴ εἰκόνα τῆς μητέρας γιὰ νὰ περιγράψει τὶς δύο γυναῖκες. Πρόκειται γιὰ εἰκόνες ποὺ ἀπαντοῦν καὶ στὸ *Μαρτύριο* τῶν δύο γυναικῶν ποὺ χρονολογεῖται στὸν 3^ο αἰ., καί ποὺ βεβαιώνει τὴν ἐξάρτηση τοῦ Αὐγουστίνου ἀπὸ τὸ κείμενο αὐτό. Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὁ Giulio Malvasi παρουσιάζει ἕνα ἀνέκδοτο μέχρι σήμερα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ χαμένο ἔργο τοῦ Διοδώρου Ταρσοῦ *Κατὰ Μανιχαίων* («Diodore of Tarsus’ Treatise Against the Manichaeans: A New Fragment»). Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἀναφέρεται στὸ *Clavis Patrum Graecorum* καὶ διασώζεται σὲ ἕνα ἀνθολόγιο στὸν codex Vatopedi 236, τὸ ὁποῖο φέρει τὸν τίτλο «Ἐναντίον ὄσων ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ψυχὲς προϋπάρχουν τῶν σωμάτων». Ὁ συγγραφέας συζητᾷ αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα καὶ τὸ συνδέει μὲ τὴν ἀντιοχειανὴ παράδοση ἀντιμανιχαϊκῶν κειμένων.

Στὴ σύντομη μελέτη του, στὴ συνέχεια, ὁ Neil Adkin συζητᾷ τὴν ἀποκατάσταση ποὺ προτείνει ὁ Palla στὴ φράση «clementi secare ferro» τοῦ Ἰερώνυμου στὴν 40^η του ἐπιστολὴ καὶ ὑποστηρίζει ὅτι θὰ πρέπει νὰ διατηρηθεῖ τὸ clementi ἀντὶ τοῦ inclementi τοῦ Palla («Inclementi secare ferro? [Jerome, Epist. 40,1,1]»). Στὴ μελέτη ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ Johannes van Oort διερευνᾷ τὸν ρόλο τῶν γυναικῶν στὶς μανιχαϊκὲς κοινότητες τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐστιάζοντας στὸ ἔργο τοῦ Αὐγουστίνου, ὁ ὁποῖος εἶχε προσωπικὴ γνώση καὶ ἐμπειρία τοῦ Μανιχαϊσμοῦ («Manichaean Women in Augustine’s Life and Works»). Διαπιστώνει ὅτι ὁ Αὐγουστίνος σὲ διάφορες φάσεις τῆς ζωῆς του ἤλθε σὲ ἐπαφὴ μὲ τέτοιαις γυναῖκες καὶ ἐπεσήμανε τὸν σημαντικὸ τους ρόλο στὶς κοινότητές τους. Τέλος, σὲ μία σύντομη μελέτη οἱ Mark Depauw καὶ Willy Clarysse ἀπαντοῦν σὲ παλαιότερη μελέτη τοῦ Frankfurter σχετικὰ μὲ τὰ χριστιανικὰ ὀνόματα, ἀξιοποιώντας κυρίως τὶς παπυρολογικὲς πηγές («Christian Onomastics: A Response to Frankfurter»).

Theologische Quartalschrift (τόμος 195, τεύχος 1/2015)

Στην πρώτη μελέτη του τεύχους η Ruth Scoralick αναλύει το θαύμα της διάβασης της Ήρουθρας Θαλάσσης (Έξ 13,17-14,31), το οποίο παρατηρεί ότι δεν πρέπει να κατανοηθεί ως ιστορικό γεγονός αλλά μέσα στην πολιτισμική του συνάφεια («Rettung und Untergang: Facetten der Gerechtigkeit Gottes in Ex 13,17 14,31»). Πρόκειται για μία αφήγηση κρίσης όπου η δικαιοσύνη του Θεού αποκαλύπτεται μέσα στην ιστορία. Ο Θεός σπεύδει να βοηθήσει αυτούς που διώκονται και οδηγεί τους διώκτες στην καταστροφή. Η θάλασσα ως σύμβολο των δυνάμεων του χάους καταπίνει τελικά μία επίσης καταστροφική δύναμη και η ιστορία της διάβασης της Ήρουθρας κατανοείται επίσης και ως η στιγμή της γέννησης του Ισραήλ ως λαού του Θεού.

Ακολουθεί η μελέτη του Klaus Wengst σχετικά με το δίκαιο και τη δικαιοσύνη ιδιαίτερα σε σχέση με το έλεος και την κρίση στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιο («Recht und Gerechtigkeit - Gericht und Erbarmen Beobachtungen im Matthäusevangelium»). Ο συγγραφέας σημειώνει ότι στο κατά Ματθαίον ευαγγέλιο το δίκαιο βρίσκει την έκφρασή του στην Τορά, η οποία όμως κατανοείται επίσης ως προφορική halacha. Επιπλέον, στο κήρυγμα του Ιωάννη του Βαπτιστή και του Ίησου η δικαιοσύνη ως χαρακτηριστικό της Βασιλείας του Θεού δεν έχει τόσο δικαιοσύνη περιεχόμενο αλλά συνδέεται μάλλον με την εὐσπλαχνία. Ο Martin Kirschner εξετάζει τη σχέση δικαιοσύνης και εὐσπλαχνίας στο έργο του Άνσελμου του Canterbury («Die Barmherzigkeit Gottes als größere Gerechtigkeit: Die Aporien ausgleichender Gerechtigkeit und ihre christologische Überwindung bei Anselm von Canterbury»). Ο Άνσελμος προσπαθεί να συνταιριάξει τη δικαιοσύνη και το έλεος του Θεού, κάτι που πολλές φορές φαίνεται αδύνατο. Η λύση προτείνει ότι βρίσκεται στο πρόσωπο του Ίησου Χριστού, ο οποίος επάνω στον σταυρό αποκαλύπτει τη λογική της αγάπης, η οποία ταυτόχρονα είναι έλεος και μία ανώτερη δικαιοσύνη. Με τη μελέτη του ο Winfried Süß, στη συνέχεια, μεταφέρει το ζήτημα της σχέσης έλεημοσύνης και δικαιοσύνης στη συνάφεια των κοινωνικών συζητήσεων στον ρωμαιοκαθολικό χώρο στην Γερμανία κατά τον 19^ο αί. («Barmherzigkeit oder Gerechtigkeit? Die Modernisierung der Hilfe und die Vergesellschaftung des Helfens als katholische Antworten auf die Soziale Frage im langen 19. Jahrhundert»). Μέσα από την ανάλυσή του ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η προβολή της έννοιας της κοινωνικής δικαιοσύνης σε αυτήν την περίοδο δεν οδήγησε αναγκαστικά στην υποβάθμιση παλαιότερων ιδεών, όπως της έλεημοσύνης, αλλά ότι συνέβαλε στη διατήρησή τους και κατά τον 20^ο αί. καθώς και στη διαμόρφωση του κοινωνικού κράτους στη Γερμανία.

Evangelische Theologie (τόμος 75, τεύχος 3/2015)

Οι μελέτες που φιλοξενούνται στο τρέχον τεύχος πραγματεύονται στην πλειοψηφία τους πτυχές του δημόσιου χαρακτήρα του Χριστιανισμού με άφορη την 5^η έρευνα για την εκκλησιαστική ζωή της Ευαγγελικής Εκκλησίας. Ο Traugott

Jähnichen, στην πρώτη μελέτη του τεύχους συζητά τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την 5η έρευνα για τη συμμετοχή στη ζωή της Έκκλησίας, η οποία πραγματοποιήθηκε πρόσφατα στη Γερμανία («Eine unterschätzte Dimension christlicher Präsenz im Kontext der Kirchenmitgliedschaftsuntersuchungen»). Μολονότι στην έρευνα τονίζεται ο εκκλησιαστικός χαρακτήρας του Χριστιανισμού δεν δόθηκε αρκετή έμφαση στην επίδραση του Χριστιανισμού στον πολιτισμό και στη δημόσια ήθικη. Ο συγγραφέας προτείνει μία εκ νέου θεώρηση του δημόσιου ρόλου του Χριστιανισμού, ιδιαίτερα όσον αφορά στη θρησκευτική διάσταση του πολιτισμού και στον ήθικό προσανατολισμό της κοινωνίας.

Το θέμα της έξι αποστάσεως συμμετοχής στην εκκλησιαστική ζωή απασχολεί τον Gerald Kretzschmar στην επόμενη μελέτη («Schatten des Indifferenztheorems: Die Wahrnehmung distanzierter Kirchlichkeit durch die fünfte EKD-Erhebung über Kirchenmitgliedschaft»). Ο συγγραφέας παρατηρεί ότι η 5^η έρευνα της Ευαγγελικής Έκκλησίας για την εκκλησιαστική ζωή δεν διερευνά επαρκώς αυτό το φαινόμενο της νεωτερικότητας. Προτείνει επίσης να εγκαταλειφθεί το θεώρημα της αδιαφορίας, το οποίο φαίνεται να προϋποτίθεται σε αυτήν την έρευνα. Στη μελέτη που ακολουθεί, ο Michael Domsgen συζητά τη σύνδεση της Έκκλησίας με παραδοσιακές αξίες και στάσεις, για παράδειγμα στην περίπτωση της οικογένειας, κάτι το οποίο προκαλεί αποκλεισμούς και προκαταλήψεις εκατέρωθεν («Haltungen und Prägungen im Verhältnis zu Kirche und Religion: Zu Chancen und Grenzen hergebrachter Begrifflichkeiten und Kategorien vor dem Hintergrund der V. Kirchenmitgliedschaftsumfrage»). Ο συγγραφέας προτείνει η Έκκλησία να διερευνήσει θρησκευτικές στάσεις και πρακτικές έξω από την εκκλησιαστική πραγματικότητα, καθώς αυτές συχνά έχουν διαφορετικές άφειρες μακριά από συμβατικές θεωρήσεις και κατηγορίες.

Η επόμενη μελέτη είναι του Georg Raatz και έχει ως θέμα της την θρησκευτική αδιαφορία την οποία διαγιγνώσκει η 5^η έρευνα για την εκκλησιαστική ζωή («Selbst- und Fremdzuschreibung – religiöse und religionssoziologische Ambiguitäten der 5. Kirchenmitgliedschaftsuntersuchung der EKD»). Ο συγγραφέας παρατηρεί ότι η απομάκρυνση από την Έκκλησία ή η χαλαρή συμμετοχή στην εκκλησιαστική ζωή ή σε μία συγκεκριμένη χριστιανική όμολογία δεν είναι απαραίτητο να έχει ως αιτία την θρησκευτική αδιαφορία και σε όποια εκτίμηση των δεδομένων θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και ο θρησκευτικός αυτοπροσδιορισμός των ερωτώμενων. Στη συνέχεια ο Detlef Pollack παίρνει αφορμή από την πρόσφατη έρευνα της Ευαγγελικής Έκκλησίας για την εκκλησιαστική ζωή και συζητά τις διαφορές και τις ομοιότητες μεταξύ της ατομικής θρησκευτικότητας και της συμμετοχής στη ζωή της Έκκλησίας («Zur Differenz und zum Zusammenhang von Kirchlichkeit und Religiosität»). Ως δείκτες εκκλησιαστικότητας ή παρούσα έρευνα θεωρεί την έγγραφη στά μπιρώα της Έκκλησίας και τον εκκλησιασμό. Από την άλλη, η θρησκευτικότητα έχει ως δείκτες την ατομική προσευχή, την πίστη στον Θεό ή σε μία ανώτερη δύναμη, την εμπειρία της ένότητας με το σύμπαν,

τὴν πίστιν σὶ τὰ ἄστρα ἢ ἄλλες μαγικὲς δυνάμεις κ.ά. Ὁ συγγραφέας καταλήγει ὅτι τὰ δύο φαινόμενα ἔχουν κοινὰ σημεῖα ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ταυτισθοῦν. Ἡ Isolde Karle στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους συζητᾷ τὸν ρόλο τοῦ ἡ τῆς πάστορος, ὅπως αὐτὸ προέκυψε ἀπὸ τὴν 5^η ἔρευνα («Der Pfarrer/die Pfarrerin als Schlüsselfigur: Kontinuitäten und Diskontinuitäten»). Σὲ αὐτὴν ὡς στοιχεῖο τῆς σχέσης μὲ τὴν Ἐκκλησία συνεκτιμᾶται κι ἡ προσωπικὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν πάστορα. Ἡ συγγραφέας συζητᾷ τὸν δημόσιο χαρακτήρα τοῦ ρόλου τοῦ πάστορα καὶ κατ' ἐπέκταση τῶν προσδοκιῶν ποὺ ὑπάρχουν γιὰ αὐτὸν (μόρφωση, θεολογικὴ κατάρτιση, ποιότητα λειτουργικῆς ζωῆς) σὲ σχέση πρὸς τὴ βασικὴ προτεσταντικὴ ἀρχὴ γιὰ τὴν γενικὴ ἱερωσύνη.

Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη
Ἐπίκ. καθηγήτρια, Θεολογικὴ Σχολὴ ΑΠΘ

Irenikon, τεῦχος 2, τόμος LXXXIII, 2015

Στὸ τρέχον τεῦχος τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ θεολογικοῦ περιοδικοῦ ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τοῦ Chevetogne, δημοσιεύονται κείμενα ἀπὸ τὸ Διεθνὲς συνέδριο μὲ θέμα «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ ἡ Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ», τὸ ὁποῖο ἔλαβε χώρα στὴ Λουβαῖν στὶς 31 Ἰανουαρίου 2015, παρουσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου Α'. Στὸ πρῶτο ἄρθρο μὲ τίτλο «L' Église locale selon *Lumen Gentium*. Réactions orthodoxes a l'époque du concile», ὁ Joseph Famerée μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη ἀνάλυση τῶν κεφ. 23, 26 τοῦ Διατάγματος περὶ Ἐκκλησίας τῆς Β' Βατικάνειας Συνόδου ἀπὸ ρωμαιοκαθολικὴ σκοπιὰ, παρουσιάζει τὴν ἐκκλησιολογικὴ ἀξιολόγηση δυὸ ὀρθόδοξων θεολόγων τοῦ Νίκου Νησιώτη καὶ τοῦ π. John Meyendorff βάσει σχετικοῦ κειμένου μὲ εἰδικὴ μνεία στὴν ἐκ μέρους τοῦ ἀνάδειξη τοῦ πνευματολογικοῦ ἑλλείμματος τοῦ Διατάγματος. Στὸ ἐπόμενο κείμενο μὲ τίτλο «La synodalité et l'autorité au niveau régional dans l'Église: de *Lumen Gentium* au *Document de Ravenne*», ὁ Sorin Selaru ἀναφέρεται στὸν Ρουμάνο παρατηρητὴ τῆς Β' Βατικάνειας Συνόδου, π. André Scrima, ἐνῶ ἐξετάζει ζητήματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴ λειτουργία τῆς συνοδικότητας, τῶν ἐπισκοπικῶν συνελεύσεων στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, τὴν ἔνταση μεταξὺ ἐπισκοπικῆς συλλογικότητας καὶ ἐκκλησιαστικῆς συνοδικότητας κ.λπ. Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Conciliarité et autorité au niveau universel dans l'Église: de *Lumen Gentium* au *Document de Ravenne*», ὁ Peter de Mey ἐξετάζει ὀρισμένες βασικὲς ὀρθόδοξες κριτικὲς ἀναφορικὰ μὲ τὸ τί θὰ εἶχε νὰ πεῖ ἡ Β' Βατικάνεια Σύνοδος γιὰ τὴ σχέση μεταξὺ τοῦ κολλεγίου τῶν ἐπισκόπων καὶ τοῦ πρώτου, σὲ ἀντιπαραβολὴ μὲ τί πραγματικὰ λέγεται στὸ σχετικὸ Διάταγμα, ἐπισημαίνοντας ἐπίσης τὴ σπουδαιότητα τοῦ Κειμένου τῆς Ραβέννας πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἀμοιβαίας κατανόησης μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Στὴ συνέχεια δημοσιεύεται ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαῖο Α', ἐνῶ τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ μιὰ ἐπισκόπηση ποικίλων γεγονότων οἰκουμενικοῦ ἐνδιαφέροντος σὲ ὅλες τὶς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες καὶ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρουσες βιβλιοπαρουσιάσεις.

Φρέαρ, τεύχος 12-13, Ὀκτώβριος, 2015

Στὸ τρέχον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ Ἰδεῶν, λογοτεχνίας καὶ ποίησης, δημοσιεύονται μετὰξὺ ἄλλων καὶ κείμενα εἰδικότερου θεολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὁ Σταῦρος Ζουμπουλάκης στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «Ἡ πραγματικότητα τοῦ μίσους καὶ ἡ ρητορική του» ἀφοῦ ἐξετάσει τὶς πηγὲς ποὺ γεννοῦν τὸ μῖσος καὶ ἐπιχειρήσει μιὰ ἐννοιολογικὴ διευκρίνιση τῆς ρητορικῆς τοῦ μίσους, θὰ σκιαφεῖ στὸ κατεξοχὴν, «αἰώνιο πρότυπο ρητορικῆς τοῦ μίσους» ποὺ εἶναι ὁ ἀντισημιτικὸς λόγος, μὲ εἰδικὴ ἀναφορὰ στὸν χριστιανικὸ ἀντι-ιουδαϊσμό, στὴν Διακήρυξη τῆς Β' Βατικάνειας Συνόδου «Nostra Aetate», ἡ ὁποία «θέτει τέρμα σὲ μιὰ αἰωνόβια διδασκαλία μίσους» ἐναντίον τῶν Ἑβραίων καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ καταδικάσουν σχετικὲς ἐκδηλώσεις ἀντισημιτικοῦ λόγου. Στὴ συνέχεια δημοσιεύεται μιὰ ἐνδιαφέρουσα συνέντευξη τοῦ ἐπιφανοῦς φιλοσόφου Jean-Luc Nancy στὸν Διονύση Σκλήρη, ὁ ὁποῖος θὰ μιλήσει γιὰ θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν παγκοσμιοποίηση, τὸ νόημα τῆς ἐπανάστασης, τὴν «Ἀραβικὴ ἀνοιξη», γιὰ τὴ χρησιμότητα τῆς θεολογίας σήμερα κ.ἄ. Ἀκολουθεῖ ἕνα κείμενο τοῦ Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα μὲ τίτλο «Τὸ μυστήριο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ μυστήριο τῆς Ἁγίας Τριάδος», στὸ ὁποῖο ὁ διακεκριμένος θεολόγος τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπιχειρεῖ νὰ διερευνήσει ἐὰν εἶναι δυνατό νὰ εἰκονιστοῦν οἱ ιδιότητες τῆς Ἁγίας Τριάδος στὴ Δημιουργία καὶ στὴν Ἐκκλησία, ἀφοῦ πρῶτα διευκρινίσει ἐννοιολογικὰ τὸ νόημα τοῦ εἰκονισμοῦ. Στὸ ἄρθρο ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Σύγχρονες περὶ ἀνθρώπου ἀντιλήψεις καὶ τὸ νόημα τῆς ὀρθόδοξης ἀνθρωπολογίας», ὁ Σταῦρος Γιαγκάζογλου ἐξετάζει τὰ βασικὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀντίληψης τῆς νεωτερικότητας (π.χ. αὐτονομία τοῦ ἀνθρώπινου ὑποκειμένου) καὶ τῆς μετανεωτερικότητας (ἀνωνυμία τῆς ὕπαρξης, διυποκειμενικὴ ἐρμηνεία τοῦ ἀνθρώπου, κ.λπ.), προκειμένου νὰ ἀναδείξει τὸ νόημα τῆς ὀρθόδοξης ἀνθρωπολογίας γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο. Τὸ τεύχος ἐμπλουτίζεται μὲ πλῆθος σημαντικῶν κειμένων γιὰ τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ποίησης, ὅπως ἐπίσης καὶ χρήσιμες βιβλιοπαρουσιάσεις.

Σύναξη, τεύχος 135, Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 2015

Στὸ τρέχον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ, δημοσιεύονται ἄρθρα ποικίλης ὕλης. Ὁ π. Ἀλέξανδρος Καριώτογλου στὸ πρῶτο κείμενο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Ὁ Χριστιανὸς στὴ σύγχρονη πόλη: Φιλίες – σχέσεις», ἐπιχειρεῖ νὰ ὀρίσει τί εἶναι χριστιανός (π.χ. ὁ βαπτισμένος χριστιανός, ὁ «εὐσεβής», ὁ «συνειδητοποιημένος», κ.λπ.), στὸ πλαίσιο τοῦ διαστήματος μετὰξὺ τῆς φυσικῆς ἀνάγκης γιὰ θρησκεία καὶ τῆς ποθούμενης πληρότητας τῆς ζωῆς. Ὁ π. Χαράλαμπος Παπαδόπουλος στὸ ἄρθρο του «Ὁ πιστὸς σὲ μιὰ ἀνταγωνιστικὴ κοινωνία» ἐξετάζει τὸν ἀνταγωνιστικὸ χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας στὴν ὁποία ζοῦμε, καθὼς καὶ στὸν πτωτικὸ κόσμον, ὅπου καὶ ὁ πιστὸς ζεῖ ἀνταγωνιστικὰ τὶς σχέσεις του τόσο ἀπέναντι στὸν Θεό, ὅσο καὶ ἀπέναντι στοὺς ἄλλους πιστοὺς, στοὺς ἐτεροδόξους, στοὺς ἀλλοδόξους, στοὺς μετανάστες, στὸν ἀντίποδα τῆς ἰδιαίτερης ἀνταγωνιστικότητας καὶ στὴν προοπτικὴ τῆς

ένότητας πού αποτελεί τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἦθος. Ἡ Φανή Κουτσοβίτη στὸ κείμενό της «Σπουδάζοντας θεολογία σήμερα» παρουσιάζει μὲ ἐμπειρικὸ τρόπο τὶς ἐμπεδωμένες διαστρεβλώσεις μεγάλου μέρους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου γιὰ τὸ βαθύτερο νόημα, τὶς θέσεις καὶ τὸν ρόλο τῆς θεολογίας στὰ ποικίλα καθημερινὰ προβλήματα. Ἀκολουθεῖ τὸ κείμενο τῆς Εἰρήνης Ἀνδρεάδη μὲ τίτλο «Στὸ τραπέζι τῶν μαθηματικῶν... ἡ θεολογία», ἐνῶ ὁ π. Σωφρόνιος Γκουτζίνης στὸ ἄρθρο του «Ἡ διάφευση τῶν προσδοκιῶν τοῦ πιστοῦ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ» μὲ ἓνα αἶσθημα αὐτοκριτικῆς ἐπιχειρεῖ νὰ ἀπαντήσει ἀφενὸς ποιὲς εἶναι οἱ προσδοκίες τοῦ πιστοῦ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ, καὶ ἀφειτέρου ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος ἀπὸ τὴ διάφευση πρὸς τὴν ἐκπλήρωση τῶν προσδοκιῶν. Ὁ Πάνος Νικολόπουλος στὸ κείμενό του «Ὁ πιστὸς χριστιανὸς στὴν ἀντιδικία», ἐξετάζει τὶς ἐντάσεις καὶ καταστάσεις πού βιώνει ἓνας πιστὸς στὸ πλαίσιο μιᾶς δικαστικῆς ἀντιδικίας. Ἡ μοναχὴ Θεοξένη, στὸ ἄρθρο «Ζυμώνοντας τὴν ὕλη μὲ τὸ πνεῦμα» ἀποτυπώνει μέσα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ βίωση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἥθους ἀπέναντι στὴ Δημιουργία τοῦ Θεοῦ, ὀρισμένα στοιχεῖα τῆς οἰκολογικῆς συνείδησης τῶν χριστιανῶν. Ὁ Ἀνδρέας Καραμπούγας στὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Ἐμπειρία θεάτρου: Τολμήματα...» περιγράφει τὴν προσπάθεια πού λαμβάνει χώρα τὰ τελευταῖα χρόνια στὸν ἅγιο Φίλιππο Θησεῖου νὰ διευρυνθοῦν τὰ ἐρεθίσματα γιὰ εὐρύτερο θεολογικὸ προβληματισμὸ μὲ ἀφειτερία ἐπιλεγμένες θεατρικὲς παραστάσεις. Ὁ π. Κωνσταντῖνος Καλλιανὸς μὲ τὸ ἄρθρο «Ἐξομολόγηση ἢ ἀπλὰ μιὰ ‘συστήτηση’; Μιὰ ἐμπειρικὴ κατάθεση πού ἀσφαλῶς ἐπιδέχεται συζήτηση», ἀναφέρεται σὲ προσωπικὲς τὸς ἐμπειρίες στὴν προοπτικὴ διερεύνησης τοῦ χαρακτῆρα τοῦ ἱεροῦ μυστηρίου. Στὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Ὁ ἱερέας ἀπέναντι στὸ φόβο τοῦ θανάτου. Ἐνα προσωπικὸ ὁδοιπορικόν», ὁ π. Δημήτριος Μαρούλης σκιαγραφεῖ μὲ εὐγλωττο τρόπο τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ Σιανύρωση στὴν Ἀνάσταση ὅπως τὸ βίωσε ὁ ἴδιος κατὰ τὴν ἀσθένειά του. Ὁ π. Βασίλειος Χριστοδοῦλου στὸ κείμενό του «Ὁ κινηματογράφος σὲ μικρὲς, ἐνοριακὲς κυψέλες συγκίνησης» διερευνᾷ τὸ ὑπόροπτο διαζύγιο μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ σύγχρονης πολιτιστικῆς ἔκφρασης (τέχνη, κινηματογράφος κ.λπ.). Ὁ π. Βασίλειος Θεομὸς στὸ κείμενό του «Ἡ χριστιανικὴ οἰκογένεια σήμερα: ζητήματα ὀρισμοῦ» ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποσαφηνίσει τὸν χριστιανικὸ χαρακτῆρα μιᾶς οἰκογένειας, ἀφοῦ μελετήσῃ συχνὲς συγχύσεις πού ἀλλοιώνουν τὸ περιεχόμενον μιᾶς θεωρούμενης ὡς χριστιανικῆς οἰκογένειας (π.χ. πολιτιστικὲς συνιεταγμένους πού ἐκλαμβάνονται ὡς χριστιανικὲς ἀξίες, κ.ἄ.). Ὁ Ἡλίας Παπαγιαννόπουλος στὸ κείμενο πού ἀκολουθεῖ «Οἱ ἀσθένειες δὲν σέβονται τὰ σύνορα» ἀσχολεῖται μὲ ζητήματα πολιτικῆς θεολογίας, ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, συνόρων κ.ἄ. Στὸ ἐπόμενο κείμενο μὲ τίτλο «Ποιὰ Ἑλλάδα, ποιὰ Εὐρώπη. Ὁ ἀντιχριστιανισμὸς καὶ ὁ σύγχρονος κόσμος», ὁ Σωτῆρης Γουνελάς στοχάζεται πάνω στὴν ἱστορία καὶ στὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑλλάδας. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρῶνεται μὲ τὴ στήλη πού ἀφορᾷ σὲ δύο ἀναγνώσεις τῆς πρόσφατης ἔκδοσης στὰ ἑλληνικὰ ἔργου τοῦ Jurgen Moltmann, καθὼς καὶ μὲ τὴ σταθερὴ στήλη γιὰ τὸ βιβλίο.

International Journal of Systematic Theology, τεύχος 4, τόμος 17 (Οκτώβριος 2015)

Στο πρώτο άρθρο του τεύχους με τίτλο «The Priesthood of No Believer: On the Priesthood of Christ and his Church», ο Tom Greggs επιχειρεί να υπερασπιστεί την περι γενικής ίερωσύνης διδασκαλίας απέναντι σε επιμέρους εκφάνσεις του Προτεσταντισμού, διαβάζοντας εκ νέου τις σχετικές πηγές. Ο Glenn Butner στη μελέτη που ακολουθεί με τίτλο «For and Against de Régnon: Trinitarianism East and West» εξετάζει τη γενεαλογία και τα προβλήματα του γνωστού σχήματος του Thomas de Regnon, σύμφωνα με το όποιο η Δύση δίνει προτεραιότητα στην έννοια της ούσιας στην Αγία Τριάδα, ενώ η Ανατολή στα τριαδικά πρόσωπα, με ειδική αναφορά του σχήματος αυτού στο έργο του Robert Jenson και του Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη Ζηζιούλα. Ο Daniel Pedersen στο άρθρο του «Schleiermacher and Reformed Scholastics on the Divine Attributes», επιχειρεί μια άνασκη της κριτικής που δέχεται ο μεγάλος φιλελεύθερος θεολόγος F. Schleiermacher σχετικά με τον τρόπο που κατανοεί τις θείες ιδιότητες, επιχειρώντας να αναδείξει τη συμφωνία του με τους μεγάλους Μεταρρυθμιστές Σχολαστικούς. Ο Bruce Pass στη μελέτη του «Herman Bavinck and the Problem of New Wine in Old Wineskins» εξετάζει προβλήματα στη σκέψη του Herman Bavinck (1854-1921) με ειδική αναφορά στην επιστημολογία του. Στο άρθρο που ακολουθεί με τίτλο «Bulgakov's Account of Creation: Neglected Aspects, Critics and Contemporary Relevance», ο Paul Gavrilyuk ασχολείται με την πανενθεϊστική θεώρηση (τριαδική, άνινομική και κενωτική) της δημιουργίας από την πλευρά του μεγάλου Ρώσου σοφιολόγου π. Σέργιου Bulgakov και την κριτική που του άσκηθηκε από τον Nikolai Lossky, πατέρα του επιφανούς θεολόγου της Ρωσικής διασποράς Vladimir Lossky. Το τεύχος ολοκληρώνεται με ενδιαφέρουσες βιβλιοπαρουσιάσεις.

Contacts, Revue Française de L'Orthodoxie, τεύχος 249, έτος LXVII (Ιανουάριος-Μάρτιος 2015)

Το πρώτο τεύχος του έτους είναι αφιερωμένο στο κρίσιμο για την σύγχρονη Ορθοδοξία θέμα του έθνικισμού με τίτλο «Le phyletisme ou nationallisme ecclesial. Un défi pour la conscience orthodoxe». Μετά το εισαγωγικό κείμενο του Michel Stavrou με τίτλο «Le Concile général de Constantinople de 1872 : note introductive», ο Βασίλειος Πνευματικάκης εξετάζει σε μια ιστορική προοπτική και με βάση το έργο του Π. Ματάλα το θέμα «Les causes du Concile général de Constantinople de 1872 sur le phylétisme: le contentieux ecclésial greco-bulgare», ενώ ο π. Αμφιλόχιος Μήλιος δίνει μια εκκλησιολογική αποτίμηση των αποφάσεων της Συνόδου στο άρθρο του «Le Concile de Constantinople de 1872 d'après ses Actes conciliaires: vers une nouvelle reception de sa théologie». Ο Daniel Lossky επιχειρεί στο άρθρο του «La condamnation du phylétisme par l'Eglise orthodoxe au Concile de Constantinople de 1872 : actualité pastorale» μια ποιμα-

νική προσέγγιση τῶν ἀποφάσεων τῆς περίφημης αὐτῆς συνόδου. Ὁ Jean Claude Polet στὸ ἄρθρο του «Multilinguisme et dépassement de la nationalité selon le père Sophrony» παρουσιάζει τὴν ὑπέρβαση κάθε μορφῆς φυλετισμοῦ στὸ πρόσωπο καὶ στὸ ἔργο τοῦ Γέροντα Σωφρονίου, μαθητῆ τοῦ ἁγίου Σιλουανοῦ, ἐνῶ ἡ Noël Ruffieux στὸ κείμενό της «La “diaspora” orthodoxe otage du phylétisme», διασυνδέει τὸ πρόβλημα τοῦ φυλετισμοῦ μὲ αὐτὸ τῆς διασπορᾶς, τῆς ὕπαρξης δηλαδή πολλαπλῶν ἐθνικῶν δικαιοδοσιῶν σὲ ἓνα τόπο.

Σύνθεση, τεῦχος 1, τόμος 4 (2015)

Στὸ τρέχον τεῦχος τοῦ ἠλεκτρονικοῦ, μὲ ἀνοικτὴ πρόσβαση, περιοδικοῦ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. δημοσιεύονται κείμενα ἀπὸ τὸ Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο ποῦ ἔλαβε χώρα στὴ Θεσσαλονίκη στὶς 20-21 Ἀπριλίου 2015 μὲ θέμα «Ὁ Πάπας Λέων Α΄ ὡς γέφυρα διαλόγου μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης». Στὸ πρῶτο κείμενο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Ripensando alle vices Apostolicae Sedis nelle lettere di papa Leone I al presule di Tessalonica. Contributo alla storia dell'ecclesiologia in Occidente», ὁ Cesare Alzati ἐπιχειρεῖ νὰ διαλευκάνει ἐπιμέρους πτυχὲς τῆς ἱστορίας καὶ ἐκκλησιολογίας μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ Α΄ πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης Ἀναστάσιο (5^{ος} αἰῶνας) ποῦ ἀφοροῦν στὸ ζήτημα τοῦ πρωτείου καὶ στὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Στὸ κείμενο ποῦ ἀκολουθεῖ μὲ τίτλο «Ὁ Πάπας Λέων Α΄ (ὁ Μέγας) καὶ ἡ πρόσληψη τῆς Βίβλου στὴν 28^η Ἐπιστολή του (Τόμος)», ὁ Χαράλαμπος Ἀτματζίδης μελετᾷ τὸν τρόπο ποῦ χρησιμοποιοῦνται τὰ βιβλικὰ κείμενα στὸν περίφημο Τόμο τοῦ Λέοντος, ὁ ὁποῖος ἔπαιξε ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ Εὐτυχιανισμοῦ στὴν Ἀνατολή ἀλλὰ καὶ στὴ διαμόρφωση τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος στὴν Δ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Ὁ Angelo Di Bernardino στὸ ἄρθρο του «Leone Magno e li calendario cristiano: tra Oriente e Occidente» ἐξετάζει τὴ συμβολὴ τοῦ Πάπα Λέοντος στὸ ζήτημα τῆς ρύθμισης τοῦ ἡμερολογίου μὲ ἀφορμὴ τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «Le Pape Leon le Grand, Le Pasteur» ὁ Michel Cozic ἐξετάζει τὴν ποιμαντικὴ διάσταση τοῦ ἔργου τοῦ Λέοντος τοῦ Μεγάλου, σύμφωνα μὲ τὴν ΧCV ἐπιστολή του. Ὁ Gunnar af Hallstrom στὸ ἄρθρο του μὲ τίτλο «Lex Orandi – Lex Credendi in some homilies of Leo the Great» μελετᾷ τὸν τρόπο ποῦ διασυνδέει καὶ ἀντιλαμβάνεται τὸ βασικὸ αὐτὸ ἀξίωμα, ποῦ ἂν καὶ γίνεται ἀποδεκτὸ ἀπὸ ὅλες τὶς χριστιανικὲς παραδόσεις, ἀποτελεῖ συχνὰ ἀντικείμενο διαφοροτικῆς ἐρμηνείας. Ὁ Φώτιος Ἰωαννίδης στὸ ἄρθρο του «Pope Leo the Great's Sermons on the Passion of the Lord», ἐξετάζει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προσεγγίζει ὁ Πάπας Λέων σὲ σχετικὲς ὁμιλίες του (Sermones de Passione Domini) τὶς βιβλικὲς ἀφηγήσεις γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ γεγονότα ποῦ σχετίζονται μὲ τὸ Πάθος τοῦ Χριστοῦ. Στὸ τελευταῖο κείμενο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Ὁ ἐπίσκοπος καὶ πάπας Ρώμης ἅγιος Λέων ὁ Α΄ καὶ τὸ παπικὸν πρωτεῖον», ὁ Γρηγόριος Λαρεντζάκης ἐξετάζει τὸν τρόπο ποῦ ἀντιλαμβάνονταν ὁ Πάπας Λέων τὸ κομβικὸ ζήτημα τοῦ παπικοῦ πρωτείου καὶ ἀλαθίτου

πὸ φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ ἐμπόδιο στὴν ἔνωση μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ στηρίζεται σὲ δυὸ χαρακτηριστικὰ σημεῖα, στὴ συμβολὴ τοῦ Λέοντος στὴ διατύπωση τοῦ Ὁροῦ τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ στὴ διαφορὰ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.

Νικόλαος Ἀσπρούλης

Journal of Early Christian Studies (τόμος 23, τεῦχος 3, φθινόπωρο 2015)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τρέχοντος τεύχους, ὁ Azzan Yadin-Israel ἐξετάζει τὴ χρήση ὄρων, ὅπως «πρεσβύτεροι», «ἐρμηνευτὴς» καὶ «παρακολουθέω» στὸ ἔργο *Λογίων Κυριακῶν Ἐξηγήσεις* τοῦ Παπίου Ἱεροπόλεως σὲ σχέση μὲ τὴν ὀρολογία πὸν συνδέεται μὲ τοὺς Φαρισαίους καὶ διατηρεῖται στὰ πρόιμα ραββινικὰ ἔργα. Ἡ σύγκριση αὐτὴ βοηθᾷ, κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ ἄρθρου, σὲ μία καλύτερη κατανόηση καὶ τοποθέτηση τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Παπίου στὴ συνάφεια τῆς ἐποχῆς του, ἀπὸ ὅ,τι ἡ σύγκριση μὲ τὴν Ἑλληνιστικὴ ἱστοριογραφία, καθὼς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Παπίας συλλέγει καὶ διαρθρώνει τὰ Λόγια τοῦ Χριστοῦ τὸν καθιστᾷ πρόδρομο τῆς ραββινικῆς Μισνά.

Στὴ συνέχεια ὁ Brian Sowers ἐξετάζει τὴ ρητορικὴ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ντροπῆς στὸ *Μαρτύριον Περπετούας καὶ Φηλικιτάτης* σὲ σχέση μὲ τὴς τροπικότητες τῆς πατριαρχίας, τοῦ βλέμματος καὶ τῆς ἀπαγγελίας, ἐντὸς τῆς συνάφειας τῆς Ρωμαϊκῆς ἀγωνιστικῆς ρητορικῆς. Ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέα τοῦ Μαρτυρίου εἶναι κατὰ τὸν Sowers νὰ ἀνοίξει ἕνα διάλογος ἀνάμεσα στοὺς χριστιανοὺς μάρτυρες καὶ τοὺς ἥρωες τῆς Ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας ἢ Αὐτοκρατορίας, ἀπευθυνόμενος τόσο σὲ ἀμύητους, ὅσο καὶ σὲ ἀντίζηλες Χριστιανικὲς κοινότητες.

Ὁ Justin David Strong ἀναλύει τὴ συριακὴ ἐξιστόρηση γιὰ τὸ μαρτύριο τῆς Κανδίδης, συζύγου τοῦ Πέρση βασιλέως (3^{ος} αἰῶνας), προκειμένου νὰ κατανοήσουμε καλύτερα τὸν πρόιμο Συριακὸ Χριστιανισμό. Ὁ Phillip Fackler ἐπικεντρώνει στὸ ἀπόκρυφο Εὐαγγέλιο τοῦ Νικοδήμου ὡς ἕνα ἀντίβαρο στὴν ἀντι-ιουδαϊκὴ χριστιανικὴ παράδοση σχετικὰ μὲ τὴν ἀπεικόνιση τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὴ δίκη καὶ τὸ Πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τὸν συγγραφέα, σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Νικοδήμου ὁ ἀληθὴς «Ἰσραήλ» εἶναι μιὰ συλλογικὴ ταυτότητα στὴν ὁποία φτάνουμε μέσα ἀπὸ τὴ συμφιλίωση μεταξὺ Ἰουδαίων μὲ διαφορετικὲς στάσεις ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μελέτη του, ἐπομένως, βοηθᾷ νὰ ἀποκτήσουμε μιὰ πιὸ σύνθετη καὶ ἰσορροπημένη εἰκόνα τῆς διάκρισης τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς ταυτότητας κατὰ τὸν 4^ο καὶ 5^ο αἰῶνα.

Ὁ Todd S. Berzon ἀναπτύσσει τὴς ἐντάσεις ἢ καὶ ἀντιφάσεις στὸν λόγο τῶν Χριστιανῶν γιὰ τοὺς Ἑβραίους, ἐπικεντρώνοντας στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, στὸν ἅγιο Ἱερώνυμο, στὸν ἅγιο Ἀδγουστίνου Ἰππῶνος, στὸν Ρουφίνο καὶ στὸν Θεοδοσιανὸ Κώδικα, καὶ ἐπιχειρηματολογεῖ ὅτι ἦταν ἐγγενὲς στοιχεῖο τοῦ λόγου αὐτοῦ νὰ παράγει μιὰ εἰκόνα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ χαρακτηριζομένη ἀπὸ ἀμφισβημία καὶ ἀσυνέπεια. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ ἄρθρου, ἡ ἴδια ἡ προσπάθεια τῶν Χριστιανῶν νὰ κατασκευαστεῖ μιὰ εἰκόνα τῆς ἱστορίας, τῆς παράδοσης καὶ τῆς λα-

τρείας τῶν Ἰουδαίων ὡς θεμελιωδῶς μὴ συνεκτικῆς ἀποτελεῖ αὐτὴ καθ' αὐτὴν μία μορφή ἀντι-Ιουδαϊσμοῦ.

Vigiliae Christianae (τόμος 69, τεῦχος 5/2015)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Kyle R. Hughes ἐξετάζει κείμενα ὅπου τὸ Ἅγιο Πνεῦμα παρουσιάζεται νὰ ὁμιλεῖ προσωπικῶς, ἐπικεντρώνοντας σὶν ἅγιο Ἰουστίνου τὸν Μάρτυρα καὶ σὶν Τερτυλλιανό. Τὸ ἄρθρο συμπεραίνει ὅτι ἦταν ἡ ἀνάγκη θείας μαρτυρίας γιὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ πὸ ἔκανε χριστιανοὺς συγγραφεῖς νὰ ἀποδίδουν λόγια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σὶν Ἅγιο Πνεῦμα ὡς Πρόσωπο, συνεχίζοντας τὴν ἰωάννειο πνευματολογικὴ παράδοση σὶν κατεύθυνση τῆς ἐμβάθυνσης μιᾶς ἰδιαζόντως χριστιανικῆς τριαδικῆς, –καὶ ὄχι ἀπλᾶ δυαδικῆς–, θεώρησης τοῦ Θεοῦ. Στὴ συνέχεια, ἡ Clare Rothschild ἐπεξεργάζεται τὴ μετάφραση τοῦ χωρίου 1:1-2 τῆς *B' Κλήμεντος*. Λαμβάνει ἐπίσης ὑπ' ὄψη τὴν σύγχρονη ἔρευνα περὶ τῆς σχέσεως πατέρων καὶ πελατῶν σὶν ῥωμαϊκὴ κοινωνία ὡς ἑνὸς ὑποδείγματος γιὰ τὴ σχέση Χριστοῦ καὶ πιστῶν. Ὁ Anthony Briggman ἐξετάζει τὸν ἅγιο Εἰρηναῖο Λουγδούνου ὡς ἕναν πολεμικὸ θεολόγο πὸ χρησιμοποιοῦ ἑναντίον τῶν Γνωστικῶν ἐργαλεῖα τῆς ρητορικῆς θεωρίας τῆς ἐποχῆς του, ὅπως ἡ ὑπόθεσις, ἡ οἰκονομία, τὸ πλάσμα καὶ ὁ μῦθος. Ὁ Thomas Wayment παρουσιάζει τὴν πρώτη ἔκδοση ἑνὸς φυλακιοῦ πὸ διασώζει τὸ *Πρὸς Κολοσσαεῖς* 3:9-10 μὲ ἑλληνικὴ γραφὴ ἐπὶ παπύρου. Τὸ φυλακίον εἶχε βρεθεῖ σὶν Ὁξόρρυγχο ἀπὸ τὸν W.M. Flinders Petrie καὶ σιεγάζεται σὶν Petrie Αἰγυπτιακὸ μουσεῖο τοῦ Λονδίνου. Ὁ Clemens Scholten παρουσιάζει λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὡς γενέτειρα Σίμωνος τοῦ Μάγου πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὄχι ἕνα χωριὸ σὶν Σαμάρεια, ἀλλὰ ἡ φιλισταϊκὴ πόλη Gittha σὶν Ἰουμαία. Ὁ Thomas Schmidt ἐξετάζει τὸν ἐνιοπισμὸ ἀπὸ τὸν ἅγιο Ἰππόλυτο Ρώμης τῆς γέννησης τοῦ Χριστοῦ σὶν 25 Δεκεμβρίου, ἐπισκοπώντας μαρτυρίες ἀπὸ τὸν Κανόνα καὶ τὸ Χρονικόν. Τὸ ἄρθρο ἐπιχειρηματολογεῖ γιὰ τὸ ὅτι ὁ ὅρος «γένεσις» ἀναφέρεται σὶν σύλληψη τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι σὶν γέννησή Του, καθὼς καὶ γιὰ τὸ ὅτι ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ τοποθετήθηκε ἡμερολογιακῶς ἀπὸ τὸν Ἰππόλυτο ἑννιὰ μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὴ θεωρούμενη ὡς ἐπέτειο δημιουργίας τοῦ κόσμου.

Contacts (67^ο ἔτος, τεῦχος 251/Σεπτέμβριος 2015)

Στὸ παρὸν τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Contacts* δημοσιεύονται ὁμιλίαι καὶ περιλήψεις ἀπὸ ἐργαστήρια πὸ ἔλαβαν χώρα σὶν 15^ο Συνέδριον Ὁρθοδόξων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (30 Ἀπριλίου - 3 Μαΐου 2015) μὲ θέμα τὴν «ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου» ὑπαρξη τῶν χριστιανῶν. Στὸ πρῶτο κείμενο, ὁ π. Jean Gueit εἰσάγει σὶν προβληματικὴ τοῦ «ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου» μέσα ἀπὸ μία σύγκριση μὲ τὴ διατύπωση τοῦ Μ. Ἀθανασίου ὅτι ὁ Λόγος «ἐννθρώπησεν ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν». Προσπαθεῖ νὰ ἀρθρώσει μία διαλεκτικὴ σκέψη, ὅπου δύο ἀντίθετα βρίσκονται σὲ ἀνέκβατη ἔνταση, χωρὶς νὰ ὑποτάσσεται ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο πόλους μὲ βία σὶν ἄλλο, καὶ τὴ βρίσκει ἐντέλει σὶν «διαλεκτικὴ τοῦ Σταυροῦ». Ὁ

Σταυρός είναι ή μόνη ένυπόσταση στο πρόσωπο του Χριστού διαλεκτική, όπου ή όριζόντια διάσταση («έν τῷ κόσμῳ») τέμνεται μέ τήν κάθετη («οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου»), χωρίς νά ἀκυρώνεται βίαια καί νά ἀφομοιώνεται ἀπό αὐτήν. Στή συνέχεια τοῦ ἄρθρου ἀναπτύσσει ἕναν πλούσιο στοχασμό γιά τή διπολικότητα, π.χ. στήν πληροφορική ή στίς σχέσεις τῶν δύο φύλων, ἔχοντας ὡς αἴτημα μία τριαδική συμφιλίωση καί ἀκεραίωση πού δέν θά σημαίνει μονοφυσική ἐπικράτηση τοῦ ἑνός πόλου ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Παραπλεύρως, ἐκθέτει καί ὀρισμένες ἐνδιαφέρουσες σκέψεις γιά τή νεωτερική σχέση ἀξιοπρέπειας καί δημοκρατίας καί τή θεμελίωσή της στήν ἰδιαζόντως δυτική θεολογική παράδοση, πού διαφέρει π.χ. ἀπό τήν ἀρχαία ἑλληνική δημοκρατία ή τήν ὀρθόδοξη ἐκδοχή τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὁ Assaad Elias Kattan σέ ἄρθρο του γιά μία «ὀρθόδοξη θεολογία ἐνάντια στήν παραίτηση» ἀναζητεῖ μία συναφειακή ὀρθόδοξη θεολογία πού νά μὴν συνιστᾷ ὅμως αὐθαίρετο σχετικισμό. Ἀναδεικνύει ἔτσι τή σημασία τῆς *ἐρμηνευτικῆς* τῆς παράδοσης. Ὡς παράδειγμα φέρνει τὸ ὅτι ή ἀναβίωση καί ἔμφαση στὸν ἀποφαιτισμὸ τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης συνέβη μέσα σέ μία ὀρισμένη συνάφεια, ὅπου ὑπῆρχε ἀνάγκη ἑνὸς ἀντίβαρου στὸν ρωμαιοκαθολικὸ νεοσκολαστικισμό. Σήμερα, ὅμως, ἐπιμένει ὁ Kattan, εἶναι ἐπίσης ἐπίκαιρο νά ἐπανερμηνεύσουμε τή σημασία πού δίνουν οἱ Πατέρες στὸν λόγον.

Ὁ Μητροπολίτης Ταλὶν καί πάσης Ἑσθονίας Στέφανος (Χαραλαμπίδης) προβληματίζεται, μεταξὺ ἄλλων, γιά τὸ πὼς οἱ ὀρθόδοξοι βρίσκονται σέ μία ἐπισηφαλή, ἀλλὰ καίρια θέση ἀνάμεσα ἀφενὸς στήν ὑποβάθμιση τῆς πίστεως στή Δύση, καί, ἀφετέρου, σέ μία ἄνοδο τοῦ ἰσλαμικοῦ φονταμενταλισμοῦ στή Μέση Ἀνατολή καί τήν Ἀφρική. Ἀναφέρεται, ἐπίσης, στή μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, πολλές φορές μέσα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ αἶμα τους.

Ὁ Θανάσης Παπαθανασίου ἀναπτύσσει μία «δρομική» Θεολογία, ἥτοι μία Θεολογία «καθ' ὁδόν», ὅπου τὸ δίπολο *lex credendi* (νόμος τῆς πίστεως) καί *lex orandi* (νόμος τῆς προσευχῆς) συμπληρώνεται ἀπὸ τή *legem sequendi*, δηλαδή ἀπὸ τήν κλήση νά «ἀκολουθεῖς γυμνὸς τὸν γυμνὸ Χριστό» (ἅγιος Ἰερώνυμος). Θυμίζει ὅτι καί αὐτὴ ή Θεία Εὐχαριστία ἀνήκει σέ ἕναν δρόμο, ὅπως στήν πορεία πρὸς Ἐμμαούς, στὸν ὁποῖο δρόμο ὁ Χριστὸς ἔρχεται ὡς ξένος νά φιλοξενηθεῖ ἀπὸ τοὺς δεκτικούς μόνο ἀπὸ τοὺς μαθητῆς Του πού εἶναι ἀνοικτοὶ στὸ ἄγνωστο. Ὁ Χριστὸς ἄλλωστε σπεύδει νά ἐξαφανισεῖ, παραμένοντας ὁ Κύριος τῶν ἐκπλήξεων πού ἀφήνει τὸ ταξίδι ἀνοικτὸ μέχρι τήν τελική Κρίση καί τὸν ἐσχατολογικὸ τερματισμὸ του. Ἐκκλησία καθ' ὁδόν θά πεῖ Ἐκκλησία ἐπικλητική, Ἐκκλησία ἀνοικτὴ στήν ἐκπλήξη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού μᾶς ἀπελευθερώνει ἀπὸ τήν εἰδωλολατρία τῆς διακοπῆς τοῦ δρόμου. Ἀπέναντι σέ αὐτὴ τή θεώρηση τῆς Ἐκκλησίας ὡς καθ' ὁδόν, ὁ Θανάσης Παπαθανασίου ἀντιτάσσει αὐτὸ πού χαρακτηρίζει ὡς «θεολογίες τοῦ αὐτόματου πιλότου», ὅπου θεωρεῖται ὅτι ή ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου μπορεῖ νά κατέχεται καταστατικῶς ὡς εἶδωλο ἀπὸ θεσμοὺς ή ἀπὸ παραδόσεις. Ὁ Θ. Παπαθανασίου ἀναπτύσσει κάποια καίρια παραδείγματα ἀπὸ τήν ἐκκλησιαστικὴ καί κανονικὴ Ἱστορία, ὅπως τὸν ρόλο τοῦ «οἰκονόμου» καί τή

συνεργασία του με τὸν ἐπίσκοπο, τὸ πῶς ἀντιμετωπίζονται κανονικῶς περιπτώσεις ὅπου κάποιος δὲν ἔχει τεχνικῶς μεγάλη ἀτομικὴ περιουσία, ὅμως ἡ ἀνάμειξή του σὲ ἐκκλησιαστικούς θεσμούς μπορεῖ νὰ τοῦ δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ διάγει ἕναν πολυτελέστατο βίο κ.ά. Γιὰ τὸν Θ. Παπαθανασίου, ἡ θεολογία τῆς χριστολογικῆς ἐνσάρκωσης καὶ τῆς πνευματολογικῆς ἐπίκλησης μᾶλλον ἐντείνει τὴν ἀνθρώπινη εὐθύνη, καθότι τὸ ἰδιάζον τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀκριβῶς ὅτι τὸ συμβάν πὸν ἔχει ἤδη συμβεῖ, κατὰ τὸν Σλάβοι Ζίζεκ, εἶναι αὐτὸ πὸν πυροδοτεῖ τὴν ἀνθρώπινη ἱστορικὴ ἐνεργητικότητα, ὥστε νὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀναδειχθεῖ πιστὸς σὲ αὐτό. Ἡ ἀθηνικὴ χριστιανικὴ ἐσχατολογία, ἐπομένως, ὄχι μόνο κρίνει τὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία, ἀλλὰ καὶ τὴν κινητοποιεῖ.

Στὴ συνέχεια, σὲ μία στρογγυλὴ τράπεζα συζητεῖται τὸ πολὺ καίριο θέμα τῆς Μεγάλης Πανορθόδοξου Συνόδου πὸν ἀναμένεται νὰ συγκληθεῖ τὸ 2016. Ὁ π. Δημήτριος Μπαθρέλλος ἐπικεντρώνει κατ' ἀρχὴν στὴν πολύτιμη θετικὴ σημασία πὸν θὰ ἔχει μία παρόμοια Σύνοδος, ὥστε νὰ πραγματοποιηθεῖ, νὰ ἐκφραστεῖ καὶ νὰ ἐνισχυθεῖ ὁ συνοδικὸς χαρακτῆρας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑποβαθμισθεῖ λόγω μιᾶς κακῶς ἐννοουμένης αὐτάρκειας τῶν ἀτοκέφαλων Ἐκκλησιῶν. Στὴ συνέχεια ἐκφράζει καὶ ὀρισμένους προβληματισμούς, ὅπως τὸ γεγονός ὅτι δὲν φαίνεται ὡς τώρα νὰ αἴρεται ἡ ὑποβάθμιση τῆς συνοδικότητας στὸ τοπικὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπισκοπῆς ἢ μητροπόλεως μὲ ἀποτέλεσμα οἱ ἐπίσκοποι νὰ λειτουργοῦν ἐντέλει ὡς ἄτομα καὶ ὄχι ὡς ἐπικεφαλῆς κοινοτήτων, ὅπως θὰ ἦταν τὸ ἀθηνικὰ συνοδικό. Ὅταν μάλιστα στὴν ἐπικείμενη Πανορθόδοξη Σύνοδο οἱ παριστάμενοι ἐπίσκοποι προσέρχονται λιγότερο ὡς ποιμένες τῶν συγκεκριμένων τοπικῶν ἐπισκοπῶν τους καὶ περισσότερο ὡς ἐκπρόσωποι τῆς αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας στὴν ὁποία «ἀνήκουν», ἐνῶ μάλιστα ψῆφο θὰ ἔχει μόνο ἡ κάθε αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία συνολικὰ καὶ ὄχι ὁ κάθε ἐπίσκοπος, τότε ἡ ἀπόσπαση τοῦ ἐπισκόπου ὡς αὐτοῦ ἀπὸ τὴν κοινότητά του δείχνει μᾶλλον νὰ ἐνισχύεται. Ὁ π. Μπαθρέλλος καταθέτει μιὰ σειρά ἀπὸ προτάσεις πὸν βασίζονται κυρίως στὸ νὰ λειτουργεῖ ἡ συνοδικότητα εὐθὺς ἀπὸ τὸ τοπικὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπισκοπῆς. Καταλήγει ὅμως στὸ ὅτι δὲν πρέπει ἡ ὁποια κριτικὴ νὰ συσκιάζει τὴ μεγάλη σημασία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καθ' αὐτὸ ὅτι θὰ συνέλθει μιὰ Πανορθόδοξη Σύνοδος, πὸν θὰ μπορούσε νὰ ἀποτελέσει ἀρχὴ γιὰ περισσότερη συνοδικότητα στὸ μέλλον. Ὁ Pierre Sollogoub καὶ ὁ Alexis Struve κάνουν ἐπίσης μιὰ σειρά ἀπὸ κριτικὲς παρατηρήσεις, ἀλλὰ καὶ ὑπογραμμίζουν τὴ μεγάλη σημασία τοῦ νὰ συγκληθεῖ ἡ Σύνοδος, ἐλπίζοντας ἀκριβῶς στὴν παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πὸν μπορεῖ νὰ μᾶς ἐκπλήξει, ἀρκεῖ νὰ ἀνοιχθοῦμε στὴν παρέμβασή Του συνερχόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτό.

Τὸ τεῦχος περιέχει ἀκόμη περιλήψεις ἀπὸ ἐργαστήρια μὲ πολὺ καίρια θέματα, ὅπως ἡ ἀνάγνωσις τῆς Γραφῆς, ὁ διάλογος μὲ τὸν Ἰουδαϊσμό, ἡ μετάδοσις τῆς πίστεως στὴν οἰκογένεια, ἡ προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ σήμερα, οἱ δυσκολίες ἀλλὰ καὶ οἱ προκλήσεις πὸν ἀντιμετωπίζει σήμερα ἕνας χριστιανὸς νὰ παραμείνει πιστὸς μέσα σὲ ἕνα ἀνταγωνιστικὸ ἐργασιακὸ περιβάλλον π.χ. σὲ μιὰ ἐπιχείρησις ἢ ἀλλοῦ, ἡ θεολογία τῆς εἰκόνας, τὰ πρακτικὰ προβλήματα πὸν ἀντιμετωπίζει μιὰ ἐνορία καὶ

ή διαχείρισή τους σε συνύπαρξη με τη λαιτρευτική ζωή, θέματα λειτουργικής, ή θέση του λαϊκού μέσα στην Έκκλησία, ή σχέση πνευματικής πατρότητας και ψυχοθεραπείας με αναφορά στη μητέρα Σιλουανή, ο ρόλος κινημάτων όπως ή «Όρθοδοξη Ἀδελφότητα», ή Βιοθική του τέλους και της αρχής της ζωής, ή σχέση χριστιανισμού και Ἰσλάμ στη Δυτική Εὐρώπη, απεικονίσεις του Χριστού και της Έκκλησίας στη λογοτεχνία και στο σινεμά, ή σχέση Έκκλησίας και ἔθνος, ή σχέση κοινότητας και ἐνορίας, ή σχέση Έκκλησίας και νέων μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

The Heythrop Journal (Τόμος 56, τεῦχος 6/Νοέμβριος 2015)

Στο πρώτο ἄρθρο του τρέχοντος τεύχους, ο Myles B. Hannan ἐξετάζει τη σκέψη του Maurice Blondel (1861-1949) ὡς ἑνὸς στοχαστῆ πὸ ἀφενὸς ἐπικαιροποίησε τη σκέψη του ἀποστόλου Παύλου, του Ἀδγουστίνου Ἰππῶνος, του Βερνάρδου του Κλαιβὸ και του Θωμᾶ Ἀκινάτι, σχετικὰ π.χ. με τη σχέση φύσεως και χάριτος, και ἀφετέρου ἦταν σε θέση νὰ προσλάβει γόνιμα τὰ προτάγματα της νεωτερικότητας. Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς στοιχείων σε ἔνταση τὸν καθιστᾷ πρόδρομο της Θεολογίας της Δευτέρας Συνόδου του Βατικανου και θεολόγων, ὅπως οἱ Baum, Mettepenning, de Lubac και Congar. Τὸ θέμα της σχέσεως φύσεως και χάριτος στη σκέψη του Maurice Blondel ἀπασχολεῖ και τὸ ἄρθρο του Ryan Longton, ὁ ὁποῖος ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἐν λόγω στοχαστῆς ἀποτελεῖ μιὰ γέφυρα ἀνάμεσα στὸν Νεοθωμισμὸ και τη θεολογία του De Lubac. Με τὸν Νεοθωμισμὸ ή σκέψη του Blondel ἔχει τὸ κοινὸ στοιχεῖο ὅτι διασώζουν τόσο τὴν ἀκεραιότητα της φύσεως ὅσο και τὸν ἀπολύτως ἐλεύθερο χαρακτῆρα της χάριτος. Θεωροῦν και οἱ δύο ὅτι ὁ Θεὸς δίνει μιὰ ἐπιθυμία γιὰ ὑπερφυσικὴ τελεολογία του φυσικοῦ, ἀλλὰ ὁ μὲν Νεοθωμισμὸς τὴν ἐντοπίζει περισσότερο στὸ μυστήριο του βαπτίσματος, ἐνῶ ὁ Blondel ἤδη σὴν ἀπαρχὴ της ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Με τὸν De Lubac ὁ Blondel μοιράζεται ἕνα κοινὸ ὄραμα γιὰ ἕνα ἐνιαῖο ὑπερφυσικὸ πεπρωμένο μέσα ἀπὸ μιὰ ζωτικὴ περικύρωση φύσεως και χάριτος. Ὑπάρχουν ὅμως και διαφορὰς μεταξὺ τῶν δύο στοχαστῶν με ἀποτέλεσμα ὁ Blondel νὰ τοποθετεῖται ἀπὸ τὸν συγγραφέα του ἄρθρου σε μιὰ ἐνδιάμεση θέση μεταξὺ De Lubac και Νεοθωμισμοῦ.

Στὴ συνέχεια ὁ Joshua Furnal ἐξετάζει τη σκέψη του Cornelio Fabro ὡς ἑνὸς στοχαστῆ πὸ συνδυάζει με γόνιμο τρόπο τη θεολογία του Θωμᾶ Ἀκινάτι, ἀλλὰ και του Soren Kierkegaard. Ὁ Joseph Cong Lam ἐκθέτει τη σχέση Φιλοσοφίας και Θεολογίας κατὰ τὸν Πάπα Ρώμης Βενέδικτο ΙΣΤ' (Ratzinger), σύμφωνα με τὸν ὁποῖο ὑπάρχει μιὰ νοτιῆ ἀναλογία ἀνάμεσα στὸν θεῖο Λόγο και τὸν κτιστὸ λόγο, του ὁποῖου ή φύση εἶναι νὰ ἀγαπᾷ ὅ,τι εἶναι ἀληθές. Ὁ Πάπας Βενέδικτος ἀναζητεῖ ἕναν ἐγγενῆ σύνδεσμο ἀνάμεσα σὴν ἀνθρώπινη ἀναζήτηση και τὴν ἀποκεκαλυμμένη ἀλήθεια και τὸν ἐντοπίζει σὴν ἀπλότητα του Θεοῦ Εἶναι, ὅπου ὁ Θεὸς εἶναι ἐν ταυτῷ με ἕναν ὑπερφυτῆ ἐνιαῖο τρόπο και τὸ εἶναι και τὸ σκέπτεσθαι. Ἡ θεολογία, λοιπὸν, ἔχοντας τη ρίζα της σὴν ἀπειρία του Θεοῦ ὁ Ὅποῖος δὲν

μπορεί να εξανιληθεί από τη σκέψη εξευγενίζει τη φιλοσοφία στην προσπάθεια της τελευταίας να θεματοποιήσει τη δομή και τη φύση των πεπερασμένων όντων. Οί André Cloots, Stijn Latré και Guido Vanheeswijck αναπτύσσουν τη σκέψη του Marcel Gauchet και του Charles Taylor για το «μέλλον του χριστιανικού παρελθόντος». Πρόκειται για το θέμα της αλληλεπίδρασης των νεωτερικών και μετανεωτερικών κοινωνιών με το χριστιανικό παρελθόν, όταν από το ένα άκρο νεωτερικών ολοκληρωτισμών έχουμε μεταβεί σε ένα άλλο άκρο αποσπασματικότητας, απώλειας νοήματος και αποϊδιοποίησης του ατόμου που χάνει την έπαφή με την εξωτερική πραγματικότητα της κοινωνίας. Ο Taylor ειδικότερα, διαφοροποιούμενος εν μέρει από τον Gauchet, διακρίνει ανάμεσα στην αναζήτηση νοήματος και την αναζήτηση πληρότητας. Η αναζήτηση νοήματος είναι ένα περισσότερο νεωτερικό και σύγχρονο έγχειρημα συνδεδεμένο ακριβώς με την προϋπόθεση ότι η πραγματικότητα είναι καθ' εαυτήν χωρίς νόημα. Η έννοια της πληρότητας, αντιθέτως, είναι εδρύτερη και περιλαμβάνει και αυτήν του νοήματος, που είναι μια περισσότερο γνωσιολογική και νεωτερική έκδοχή της πληρότητας. Η θρησκευτική εμπειρία, κατά τον Taylor, βασίζεται ακριβώς σε μια άμφισημία, αν το νόημα απλώς εύρσκεται, ύπαρχοντας ήδη αντικειμενικά, ένδεχομένως σε μια ύπερβατική πηγή του, η και αν δημιουργείται.

Ο Andrew Prevot αναπτύσσει τη σκέψη του Jean-Louis Chrétien ως μία «φαινομενολογία της απάντησης», η οποία διαφέρει από άλλες παραδοσιακές μορφές φαινομενολογίας, όντας περισσότερο πρόσφορη σε ένα άνοιγμα προς τη θεολογία. Επιμένει, ωστόσο, ότι η σκέψη του Chrétien πρέπει να μελετηθεί με τους δικούς της έσωτερικούς όρους και να μην συναιρεθεί με τα αντίστοιχα έγχειρήματα του Jean-Luc Marion ή του Michel Henry. Ο Jakub Urbaniak φέρνει σε συζήτηση τη σκέψη του Alain Badiou και του David Tracy για το συμβάν του Χριστού και το πώς αυτό συγκροτεί μία νέα κοινότητα. Ο David Newheiser συγκρίνει τη σκέψη του Jacques Derrida και του Meister Eckhart για το «δώρο της αγάπης». Ο σύνδεσμός τους είναι ότι και οι δύο έκλαμβάνουν την αγάπη ως ένα δώρο που είναι απόλυτως ελεύθερο από την οικονομική ανταλλαγή, ύπερβαίνοντας τόσο την αναγνώριση όσο και την προθετικότητα. Και για τους δύο μία όρισμένη άρνητικότητα είναι αναγκαία, προκειμένου να διατηρηθεί ή δυνατότητα της αγάπης, χωρίς ωστόσο να υποτιμάται κατάφωρα η ανταλλαγή της καθημερινής στοργής. Ωστόσο, οί δύο στοχαστές παρουσιάζουν μία ύπερβολική έκδοχή της αγάπης που ένδεχεται να είναι άβολη.

Διονύσιος Σκλήρης